

SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞKENLER IŞIĞINDA

VETERİNER HEKİMLİĞİN PROFİLİ:

I. SINIF BİLİNCİ VE İŞ DOYUMU

Abdullah Özen¹@

Burhan Kemal Ateş²

The Profile of Veterinary Medicine in the Light of Socio-cultural Variations: I. Class Consciousness and Job Satisfaction

Özet: Bu araştırmada, meslekler sosyolojisinin sayıtları paralelinde, sosyo-kültürel değişkenler ışığında, veteriner hekimliğin profilinin çıkarılması ve veteriner hekimlerin sınıf bilinci ve iş doyumunu konularındaki duyarlılıklarının saptanması amaçlanmıştır. Bu amaçla çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki 22 ilden gelen, farklı sektörlerde faaliyet gösteren, 94 veteriner hekim üzerinde anket uygulanmıştır. Araştırma çerçevesinde elde edilen bulgulara göre veteriner hekimlerin kendilerini genel olarak, alt ve orta sınıf mensubu hissettikleri ve iş doyumunu konusunda ileri derecede doyumсузluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Veteriner hekimliği, sınıf bilinci, iş doyumunu

Summary: This study was conducted to draw the profile of veterinary medicine in the light of socio-cultural variations and in parallel of occupational sociological assumptions, and to determine the susceptibility of veterinarians to class consciousness and job satisfaction. A questionnaire survey was applied on 94 veterinarians working in various sectors in 22 provinces, most of which were located in the East and Southeast of the country. According to the results of the survey, veterinarians, in general, felt that they belonged to lower or middle classes in the society and they were unsatisfactory in job-life.

Key Words: veterinary medicine, class consciousness, job satisfaction

Giriş

Meslek kavramı, emek piyasalarının büyümesinin bir sonucu olarak, ev eksenli işlerden ayrılan iktisadi bir rol olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 1999). Ertekin'e (1987) göre meslek kavramı ekonomik anlamda, bir kişinin hayatını kazanmak ve geçimini sağlamak için sürekli olarak üzerinde çalıştığı iş veya fikir alanı; sosyolojik anlamda ise, belirli faaliyet alanları etrafında yoğunlaşmış ve biçimlenmiş insani ilişkiler bütünüdür.

İş doyumunu, en genel anlamıyla, bireyin kendi işine veya üstlendiği role karşı hissettiği hoşnutluğun derecesi olarak ifade edilmektedir (Aktaş, 1991). Daha geniş bir tanımla, iş görenin, işi ile ilgili ücret, denetim, çalışma koşulları, gelişme olanakları, yeteneğin tanınması, işteki sosyal ilişkiler ve benzeri değişkenlere; kişisel özelliklerine ve yaşamı dışındaki grup ilişkilerine yönelik tutumlarının oluşturduğu genel bir tutumdur (Balci, 1983).

Sınıf konumu, kişilerin mal, yaşam koşulları ve kişisel yaşantılar için sahip oldukları tipik olanaklar de-

mektir. Bu olanaklar ise, verimli bir ekonomik düzen içinde gelir sağlamak üzere mal ya da beceri harcama gücünün derecesi ve türü ya da bu gücün yokluğu tarafından belirlenmektedir. Sınıf konumları bir yandan gelir getiren mülkiyetin türüne göre, öbür yandan da piyasaya arz edilebilecek hizmetlerin türüne göre değişebilir. Mülkü olmayıp hizmetini arz edenler; hem bu hizmetin cinsine göre, hem de bu hizmetlerden kazandıklarını nasıl kullandıklarına göre ayrılırlar (Weber, 1996).

Meslek kavramı da özellikle modern toplumlarda, sadece, üretim sürecine emeğiyle katılan bireylerin uğraşı alanı olarak ele alınmamaktadır. Giddens'a (1999) göre, imalat ya da mamullerin üretimi, eskiden olduğu gibi, emek gücünün bunaltıcı uğraşı değildir; imalat, gitgide artan bir oranda hizmete dayalı mesleklerle yer değiştirmektedir.

Hizmete dayalı mesleklerin en eskilerinden biri olan veteriner hekimliği de değişen ve yenilenen yüzüyle pek çok sosyolojik parametreyi bünyesinde barındıran görüntüsüyle, araştırma alanı olarak oldukça ilgi çekici bir konumda bulunmaktadır.

Geliş Tarihi : 28.11.2002 @: aozen1@firat.edu.tr

1. Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji A. B. D., 23119-Elazığ.

2. Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 23119-Elazığ.

Doğuşu hayvanın evcilleştirildiği tarihe kadar dayandırılan veteriner hekimliğinin, profesyonel olarak başlangıcı M.Ö. 3000 yıllarına kadar götürülmektedir (Smithcors, 1958; Erk, 1966). İnsanlık tarihinin hemen her döneminde oldukça önemli bir yere sahip olan veteriner hekimler; üstlenmiş oldukları görev ve sorumluluklar açısından da toplumların değişim ve gelişim eğrisine paralel olarak aranan bir meslek grubunu oluşturmuşlardır. Veteriner hekimliğinde özellikle on dokuzuncu yüzyıldan başlayarak, hızlı bir şekilde gelişim süreci içerisine girilmiştir; sonuçta günümüzdeki profesyonel, örgütlü ve akademik görünüme ulaşılmıştır. Ancak, bu görünüme rağmen, veteriner hekimlerin temel özellikleri, toplumsal yapıya entegrasyonları ve bu yapıya etki düzeylerinin ne olduğu gibi problem alanlarının saptanmasına yönelik çalışmaların yok denecek kadar az oluşu, bu alanın analizinde ve değerlendirilmesinde yetersiz kalınması gibi bir sonuç doğurmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar daha çok özel veteriner hekimliğin sorunları (Köseoğlu, 1987; Yerlikaya, 2000) ve veteriner hekimliğinde sivil örgütlenme yapısını (Erk, 1959; Dinçer, 1964; Dinçer, 1976) incelemeye yönelik olmuştur.

Bu çalışmada, genelde, meslekler sosyolojisinin sayıtları paralelinde, sosyo-kültürel değişkenler ışığında veteriner hekimliğin profilinin çıkarılması; özelde ise veteriner hekimlerin sınıf bilinci ve iş doyumu düzeylerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada ele alınan "iş doyumu" ve "mesleki tatmin" kavramları, sadece bir işte çalışanlar açısından değerlendirilmemiş; anketin uygulandığı tarihlerde herhangi bir işte çalışmayanlar da "iş doyumu" ve "mesleki tatmin" düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan istatistik değerlendirmelere dahil edilmişlerdir.

Materyal ve Metot

Araştırma materyalini anket, veri toplama ve kaynak taraması teknikleriyle elde edilen bulgular oluşturdu. Anket uygulamasında, 9'u genel karakteristik, 7'si iş doyumu ve mesleki tatmin ve 7'si mesleki örgütlenme konularını sorgulamaya yönelik 23 soruluk anket kullanıldı.

Araştırmanın örneklemini, Tarım Bakanlığınca, 17-21 Haziran 2002 tarihleri arasında Elazığ'da düzenlenen "Et Muayene Kursu"na katılan, farklı illerden 94 veteriner hekimden oluştu. Sözü edilen iller ve bu illerden katılan veteriner hekim sayıları şöyledir: Ankara (1), Antalya (2), Ardahan (2), Artvin (1), Balıkesir (1), Batman (1), Bingöl (4), Bitlis (4), Diyarbakır (4), Elazığ (31), Erzincan (10), Erzurum (1), Gaziantep (1), Kahramanmaraş (4), Kars (4), Malatya (10), Mardin (1), Muş (2), Sivas (2), Şanlıurfa (2), Tunceli (2) ve Van (4).

Araştırmada varsayım denetlemesi gözetilmeyip durum tespiti analizi yoluna gidildi. Anket sonucunda ulaşılan bulgular SPSS istatistik programı ile analiz edilerek yorumlandı.

Anket sonucunda elde edilen bulguların fazlalığı ve sorgulanan parametrelerin farklılığı nedeniyle, araştırma iki bölüme ayrıldı. Birinci bölümde veteriner hekimliğinde genel profil analizi ile iş doyumu ve sınıf bilinci konuları incelenirken; ikinci bölümde mesleki örgütlenme konusu ele alındı.

Bulgular

1. Genel Karakteristikler

Araştırma grubunu oluşturan veteriner hekimlere ait "kişisel bilgiler" Tablo 1'de verilmiştir. Bu tabloya göre örneklem grubunun büyük bölümü (yüzde 75,5) erkeklerden oluşmuş; yaş grubu olarak ise 21-40 yaşları arasındaki grupların oranının, yüzde 88,3 olduğu saptanmıştır. Deneklerin çalışma alanlarının dağılımına göre, kursa katılan veteriner hekimlerden yanıt alınanların yüzde 68,1'i kamu dışında görev yapan ya da çalışmayan veteriner hekimlerden oluşmaktadır. Evli veteriner hekimlerin eşlerinin eğitim durumlarını test eden sorulardan elde edilen verilere göre, yükseköğretim kurumlarından mezun olan eş yüzdesi 36,1'dir. Bu soruya yüzde 38,3'lük bir oranda yanıt alınamamıştır. Veteriner hekimlerin, daha çok devlet memuru (yüzde 31,9) ve işçi (yüzde 24,5) çocukları olduğu anlaşılmıştır. Araştırma grubuna dahil olan bireylerden "Çocuğunuzun/çocuklarınızın ne tür bir öğrenim görmesini istersiniz?" şeklindeki soruya; en yüksek oranda (yüzde 33) "tıp" yanıtı alınırken, çocuğunun veteriner hekimliği eğitimi almasını isteyenlerin oranı ise yüzde 6,4'tür.

Tablo 2'de deneklerin veteriner hekimliği mesleğini tercih etmelerindeki faktörlerden en etkili olanına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu soruya verilen yanıtlara göre, en büyük grup, yüzde 41,5'lik bir oranla veteriner fakültesine "bilinçsizce" geldiğini bildirenlerden oluşmaktadır.

Tablo 3'te araştırmaya dahil edilen veteriner hekimlerin çalışma süreleri ve gelir düzeyleri verilmiştir. Araştırma grubunun yüzde 44,7'si 1-5 yıl ve yüzde 24,5'i 6-10 yıl arası çalışmış olan veteriner hekimlerden oluşmaktadır. Bu da araştırma grubuna giren deneklerin yüzde 69,2'sinin meslekte daha on yılını tamamlamamış veteriner hekimlerden oluştuğunu göstermektedir. Yine Tablo 3'te veteriner hekimlerin gelir düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Gelir düzeyi dağılımına göre veteriner hekimlerin en yoğun olduğu grup, yüzde 33 ile 500-749 milyon arası geliri olan gruptur.

Tablo 1- Örnekleme grubunun kişisel bilgilere göre dağılımı

Kişisel Bilgiler	Sayı (n)	Yüzde (%)	Toplam sayı (N)	
Yaş	21-30	41	43,6	94
	31-40	42	44,7	
	41-50	6	6,4	
	51 ve üstü	4	4,3	
	Cevapsız	1	1,1	
Cinsiyet	Erkek	71	75,5	94
	Bayan	23	24,5	
Medeni durum	Bekar	36	38,3	94
	Evlü	58	61,7	
Çalıştığı kurum	Tarım Bakanlığı	5	5,3	94
	Özel Muayenehane	26	27,7	
	Belediye	25	26,6	
	Market vb.	6	6,4	
	Özel Kom./ Mezb.	13	13,8	
	Diğer	9	9,6	
	Çalışmıyorum	10	10,6	
	Ek iş	17	18,1	
Hayır	76	80,8		
Eşin eğitim durumu	Cevapsız	1	1,1	94
	Okuryazar	1	1,1	
	İlkokul	7	7,4	
	Ortaokul	4	4,3	
	Lise ve dengi	12	12,8	
	Yüksek okul	10	10,6	
	Üniversite	14	14,9	
	Yüksek Lisans	8	8,5	
	Doktora	2	2,1	
	Cevapsız	36	38,3	
Baba mesleği	Devlet Memuru	30	31,9	94
	Esnaf	18	19,1	
	Veteriner hekim	1	1,1	
	İşçi	23	24,5	
	Çiftçi	16	17,0	
	Diğer	6	6,4	
Çocuğun eğitimi	Veteriner Hekimliği	6	6,4	94
	Mühendislik	15	16,0	
	İdari Bilimler	17	18,1	
	Tıp	31	33,0	
	Askeri Okullar	2	2,1	
	Güzel Sanatlar	2	2,1	
	Sosyal Bilimler	5	5,3	
	Diğer	7	7,4	
	Cevapsız	9	9,6	
	Ailede bulunan diğer veteriner hekimler	Eşim	6	
Annem-babam		1	1,1	
Öğrenime devam eden çocuklarım		11	11,7	
Yok		75	79,8	
Cevapsız		1	1,1	

Tablo 2- Örnekleme grubunun fakülteyi tercihlerinde etkili olan faktörlere göre dağılımı

Fakülte tercihinde etkili faktör	n	%
Veteriner hekimlerin gelir düzeyi	1	1,1
Hayvan sevgisi	15	16,0
Toplumdaki saygınlığı	5	5,3
Mesleğin içeriğine duyduğum ilgi	18	19,1
Ailemin yönlendirmesi	13	13,8
Bilinçsizce	39	41,5
Diğer	3	3,2
Toplam	94	100,0

Tablo 3- Örnekleme grubunun çalışma süreleri ve gelir düzeylerine göre dağılımı

Çalışma süresi ve gelir düzeyi	n	%	N	
Çalışma süresi	1-5 yıl	42	44,7	94
	6-10 yıl	23	24,5	
	11-15 yıl	15	16,0	
	16-20 yıl	5	5,3	
	21 yıl ve üstü	6	6,4	
	Cevapsız	3	3,2	
Gelir düzeyi /aylık ortalama	Hiç gelirim yok	9	9,6	94
	250 milyon altı	9	9,6	
	250-499 milyon	22	23,4	
	500-749 milyon	31	33,0	
	750-999 milyon	7	7,4	
	1 milyar ve üstü	16	17,0	

2. Sınıf Bilinci ve İş Doyumu

Tablo 4- Örnekleme grubunun "sınıf bilinci", "yeniden aynı mesleği seçme", "mesleki tatmin (iş doyumu)" ve "Türkiye'nin içinde bulunduğu durum" konularındaki görüşlerine göre dağılımı

	n	%	N	
Kendinizi hangi sınıfta görüyorsunuz?	Üst sınıf	30	31,9	94
	Orta sınıf	53	56,4	
	Alt sınıf	11	11,7	
Tekrar aynı mesleği seçer miydiniz?	Evet	22	23,4	94
	Hayır	72	76,6	
Veteriner hekimliği tatmin edici bir meslek mi?	Evet	28	29,8	94
	Hayır	65	69,1	
	Cevapsız	1	1,1	
Veteriner hekimliği açısından Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşünüz?	Oldukça kötü	35	37,2	94
	Kötü	48	51,1	
	İyi	11	11,7	
	Çok iyi	-	-	

Sosyo-Kültürel Değişkenler Işığında...

Tablo 5- Örnekleme grubunun yaşları ile veteriner hekimliği açısından Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşleri ilişkisine göre dağılımı

		Oldukça kötü	Kötü	İyi	Çok iyi	Toplam
21-30 yaş	n	18,0	20,0	3,0	-	41
	%	43,9	48,8	7,3	-	100
31-40 yaş	n	16,0	21,0	6,0	-	43
	%	37,2	48,8	14,0	-	100
41-50 yaş	n	-	5,0	1,0	-	6
	%	-	83,3	16,7	-	100
51 ve üstü	n	1,0	2,0	1,0	-	4
	%	25,0	50,0	25,0	-	100
Toplam	n	35,0	48,0	11,0	-	94
	%	37,2	51,1	11,7	-	100

Tablo 6- Örnekleme grubunun yaşları ile iş doyumu oranları arasındaki ilişkiye göre dağılımı

		Evet	Hayır	Toplam
21-30 yaş	n	10,0	31,0	41
	%	24,4	75,6	100
31-40 yaş	n	13,0	30,0	43
	%	30,2	69,8	100
41-50 yaş	n	3,0	3,0	6
	%	50,0	50,0	100
51 ve üstü	n	2,0	1,0	3
	%	66,7	33,3	100
Toplam	n	28,0	65,0	93
	%	30,1	69,9	100

Tablo 7- Örnekleme grubunun çalıştıkları kurum/kuruluş ya da sektör ile veteriner hekimliği açısından Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşleri ilişkisine göre dağılımı

		Oldukça kötü	Kötü	İyi	Çok iyi	Toplam
Tarım Bak.	n	1,0	3,0	1,0	-	5
	%	20,0	60,0	20,0	-	100
Özel Mua.	n	7,0	14,0	5,0	-	26
	%	26,9	53,8	19,2	-	100
Belediye	n	8,0	13,0	4,0	-	25
	%	32,0	52,0	16,0	-	100
Market	n	4,0	2,0	-	-	6
	%	66,7	33,3	-	-	100
Özel kom/ Mez	n	6,0	6,0	1,0	-	13
	%	46,2	46,2	7,7	-	100
Çalışmıyorum	n	6,0	4,0	-	-	10
	%	60,0	40,0	-	-	100
Diğer	n	3,0	6,0	-	-	9
	%	33,3	66,7	-	-	100
Toplam	n	35,0	48,0	11,0	-	94
	%	37,2	51,1	11,7	-	100

Tablo 8- Örneklem grubunun çalıştıkları kurum/kuruluş ya da sektör ile sınıf bilinci oranları arasındaki ilişkiye göre dağılımı

		Üst sınıf	Orta sınıf	Alt sınıf	Toplam
Tarım Bak.	n	2,0	3,0	-	5
	%	40,0	60,0	-	100
Özel Mua.	n	7,0	18,0	1,0	26
	%	26,9	69,2	3,8	100
Belediye	n	9,0	14,0	2,0	25
	%	36,0	56,0	8,0	100
Market	n	1,0	4,0	1,0	6
	%	16,7	66,7	16,7	100
Özel kom/Mez. b.	n	3,0	8,0	2,0	13
	%	23,1	61,5	15,4	100
Çalışmıyorum	n	4,0	2,0	4,0	10
	%	40,0	20,0	40,0	100
Diğer	n	4,0	4,0	1,0	9
	%	44,4	44,4	11,1	100
Toplam	n	30,0	53,0	11,0	94
	%	31,9	56,4	11,7	100

Tablo 9- Örneklem grubunun sınıf mensubiyeti ile iş doyum oranları arasındaki ilişkiye göre dağılımı

		Evet	Hayır	Toplam
Üst sınıf	n	8,0	22,0	30
	%	26,7	73,3	100
Orta sınıf	n	18,0	34,0	52
	%	34,6	65,4	100
Alt sınıf	n	2,0	9,0	11
	%	18,2	81,8	100
Toplam	n	28,0	65,0	93
	%	30,1	69,9	100

Tablo 10- Örneklem grubunun sınıf mensubiyeti ile veteriner hekimliği açısından Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşleri arasındaki ilişkiye göre dağılımı

		Oldukça kötü	Kötü	İyi	Çok iyi	Toplam
Üst sınıf	n	7,0	19,0	4,0	-	30
	%	23,3	63,3	13,3	-	100
Orta sınıf	n	21,0	25,0	7,0	-	53
	%	39,6	47,2	13,2	-	100
Alt sınıf	n	7,0	4,0	-	-	11
	%	63,6	36,4	-	-	100
Toplam	n	35,0	48,0	11,0	-	94
	%	37,2	51,1	11,7	-	100

Tablo 11- Örneklem grubunun çalışma süreleri ile iş doyumu oranları arasındaki ilişkiye göre dağılımı

		Evet	Hayır	Toplam
1-5 yıl	n	9,0	33,0	42
	%	21,4	78,6	100
6-10 yıl	n	6,0	16,0	22
	%	27,3	72,7	100
11-15 yıl	n	7,0	8,0	15
	%	46,7	53,3	100
16-20 yıl	n	1,0	4,0	5
	%	20,0	80,0	100
21 yıl ve üzeri	n	4,0	2,0	6
	%	66,7	33,3	100
Toplam	n	27,0	63,0	90
	%	30,0	70,0	100

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda veteriner hekimlerin baba mesleklerinin daha çok devlet memuru (yüzde 31,9) ve işçi (yüzde 24,5) olduğu görülmüştür (Tablo 1). Kasapoğlu'nun (1992) Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinde yapmış olduğu çalışmada da veteriner fakültesi öğrencilerinin baba mesleği açısından dağılımında işçi ve memur oranı yüksek çıkmıştır. Buradan hareketle, son on yıldır veteriner fakültelerini tercih eden öğrencilerin sabit ve dar gelirliliğinden gelen bireyler olduğu söylenebilir.

Weber'e (1995) göre, aileden kaynaklanan geleneksel etkiler, kazanç olanakları, karizma veya duygusal nedenler ya da toplumsal saygınlık gibi etkenler meslek seçiminin başlıca belirleyicileridir. Weber'in (1995) sınıflandırması paralelinde, araştırma bulgularından elde edilen verilere göre, meslek seçiminde aile yüzde 13,8, kazanç olanakları yüzde 1,1, karizma ve duygusal nedenler (hayvan sevgisi yüzde 16, mesleğin içeriğine duyulan ilgi yüzde 19,1) ve toplumsal saygınlık yüzde 5,3 oranında etkili olurken; bilinçsizce yapılan seçim yüzde 41,5'tir (Tablo 2). Bu noktada, üyelerinin yarısına yakını bilinçsizce seçim yapmış bireylerden oluşan bir mesleğin orta ve uzun vadede büyük sıkıntılar yaşayacağı; bu bireylerdeki sevgi ve buna bağlı aidiyet duygusu eksikliği nedeniyle bireysel ve kitlesel başarısızlıklarla karşı karşıya kalacağı ileri sürülebilir.

Kemerlioğlu (1996), ileri endüstri toplumlarındaki hareketlilik ölçülerini karşılaştıran kapsamlı bir araştırmanın sonuçlarına göre, bu toplumlarda babaların mesleki statüleri ile çocukların mesleki statüleri arasında oldukça yüksek bir korelasyon bulunduğunu bildirmektedir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, veteriner hekimlerden babası da veteriner hekim olan yalnızca bir denek bulunduğu gö-

rülecektir. Ayrıca ailesinde veteriner hekim bulunmayan denek grubu yüzde 79,8 gibi oldukça yüksek sayılabilecek bir dilimi oluşturmaktadır. Bunlara paralel şekilde, çocuğunun veteriner hekimliği eğitimi almasını isteyenlerin oranı sadece yüzde 6,4 gibi düşük bir düzeyde kalmaktadır (Tablo 1). Oysa tıp fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada (Kasapoğlu, 1992), çocuğun meslek seçiminde ailenin (anne-baba ve diğer akrabalar) etkisi diğer faktörlere oranla oldukça yüksek bulunmuştur. Bu veriler ışığında, veteriner hekimliğin, aile bireylerince teşvik edilen bir meslek olmaktan çıktığı; üstelik veteriner hekimlerin de kendilerinden sonra gelecek kuşaklara bu mesleği önermedikleri sonucuna varılabilir. Öte yandan veteriner hekimliğinde baba-çocuk statüleri arasındaki korelasyonun yitirilmiş olması, Kemerlioğlu'nun (1996) görüşlerinden hareketle, veteriner hekimliğinde ileri endüstri toplumlarındaki düzeyin gerisinde kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Veteriner hekimlerin gelir düzeyleri dağılımına bakıldığında en yoğun olan grubun (yüzde 33) 500-749 milyon arasında gelire sahip oldukları görülecektir. Hiç geliri olmayanların oranı yüzde 9,6 iken, gelir düzeyi 1 milyar ve üstünde olan deneklerin oranı yüzde 17'dir (Tablo 3). Türk-iş'in araştırmalarından (Türk-iş, 2002) Kasım ayı hesaplamalarına göre Türkiye'de yoksulluk sınırı 1 milyar 72 milyon, açlık sınırı ise 353 milyondur. Bu verilere göre veteriner hekimlerin beşte bire yakın kısmı açlık sınırının altında iken, yüzde 87'si de yoksulluk sınırının altındadır.

DİE'nin 2002 yılı ikinci dönemine ilişkin verilerine göre (DİE, 2002) kişi başına düşen milli gelir 2160 dolardır (Kasım ayı kurlarına göre 1 dolar ortalama 1,6 milyon TL değerindedir. Bu hespla 2160 dolar x 1,6 milyon = 3,456,000,000 TL.). Bu rakamın, TL bazında aylık ortalaması 287 milyon civarındadır. Bu verilere göre yine veteriner hekimlerin beşte birinden fazlası

kişi başına düşen milli gelirden daha az bir kazançla sahiptir. Üyelerinin beşte birinden daha fazlası gayri safi milli hasıladan, Türkiye ortalamasının altında bir pay alan, beşte birinden fazlası açlık sınırının altında olan, yüzde 87'si yoksulluk sınırı altında bulunan veteriner hekimliği mesleğinin ekonomik açıdan oldukça ciddi bir darboğaza girmiş olduğu söylenebilir.

Araştırma grubu içerisinde yer alan veteriner hekimler, büyük bir oranda (yüzde 69,1) veteriner hekimliğin "tatmin edici" bir meslek olmadığını belirtmişlerdir (Tablo 4). Bu doğrultuda yöneltilen "Tekrar aynı mesleği seçer misiniz?" şeklindeki soruya yine olumsuz yanıt vererek "hayır" diyenlerin oranı ise yüzde 76,6'dır (Tablo 4). Elde edilen bulgulara göre, örneklem grubunu oluşturan veteriner hekimlerin genel anlamda mesleklerinden yeterli düzeyde tatmin olmadıkları; bir başka ifadeyle veteriner hekimlerin iş doyumunu düzeylerinin oldukça düşük değerlerde seyrettiği söylenebilir.

Çalışılan işin işgörende yarattığı doyumun, işgörenin yaşamında yer alan diğer alanlara da büyük etkisi olmaktadır. Bunun aksine işgörenin doyumsuzluğu da bireyin yaşamının diğer yönlerini olumsuz etkilemektedir (Bingöl, 1990). Bu açıdan örneklem grubunun, işlerindeki doyumsuzluğun, yaşamlarının diğer alanlarına da olumsuz ve karamsar bir karakter yükleyebileceği söylenebilir. Tablo 4'deki veriler yeniden ele alındığında; veteriner hekimlerin, mesleki açıdan ülkenin içinde bulunduğu durumu yüzde 83,3'lük bir oranda "kötü" ve "oldukça kötü" kriterleriyle değerlendirmeleri Bingöl'ün (1990) açıklamalarıyla paralellik göstermektedir.

İş doyumuna etki eden, işin niteliği, ücreti, ilerleme olanağı, motivasyon, çalışma koşulları, denetim, iş grubu, örgüt ve yönetim, işgörenin kişiliği gibi çeşitli etkenler mevcuttur. Bu etkenlere paralel olarak, iş doyumunun derecesinin düşmesine veya ortadan kalmasına yol açan pek çok neden olduğu gibi, işgörenin kişisel özellikleri (yaş, kıdem, öğrenim), kişisel eylemleri (çaba, yaratıcılık, üretimin niteliği), görev özellikleri (sorumluluk, yeterlilik, bilişsel yük) ile yapılan iş arasında bir dengenin olması; bu dengenin iş görence algılanması doyum yaratmaktadır (Başaran, 1982). Araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde deneklerin yaşları ile iş doyum dereceleri (Tablo 6) arasındaki ilişkiye bakıldığında en genç grubun (21-30 yaşlar arası) doyumsuzluk derecesi yüzde 75,6 iken, en yaşlı gruba (51 ve üstü) doğru gidildiğinde, doyumsuzluk derecesinin doğrusal bir şekilde azaldığı (yüzde 33,3) görülecektir. Bu bağlamda yaşın ilerlemesiyle yapılan işten alınan doyum oranının artması,

işgören ile iş şartlarına uyumun, zaman ilerledikçe, ortak bir paydada buluşma olasılığını artırdığı şeklinde değerlendirilebilir. Benzer şekilde deneklerin çalışma süreleri ile mesleklerinden tatmin dereceleri arasındaki ilişki, genel anlamda, doyum oranlarında pozitif yönde, doyumsuzluk oranlarında ise negatif yönde seyreden doğrusal nitelikli bir ilişki olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 12). Elbette ki iş doyumunun tek bir nedene bağlı kalarak tekçi (monist) bir yaklaşımla açıklanması mümkün değildir. Bu noktada, Başaran'ın (1982) da ifade ettiği gibi "yaş" ve "kıdem" faktörlerinin, yapılan işten alınan doyum derecesinde baskın olarak belirleyici unsurlar olduğu söylenebilir.

Örneklem grubunun çalıştığı kurum/kuruluş ya da sektörlere göre veteriner hekimliği açısından Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşlerinde en çok dikkat çeken nokta, sektör farkı olmaksızın, hiçbir veteriner hekimin "çok iyi" yanıtı vermemiş olmalarıdır (Tablo 7). Fakat "iyi" yanıtını dahi çok düşük düzeyde (yüzde 7,7) veren özel kombina/mezbaha çalışanları ile bu yanıtı hiç kullanmayan market çalışanlarının durumları araştırma açısından daha ilgi çekici niteliktedir. Market çalışanlarının yüzde 16,7 ve özel mezbaha/kombina çalışanlarının yüzde 15,4 gibi oranlarla, gruplar içerisinde, hiçbir işte çalışmayanlardan sonra en yüksek iki düzeyle kendilerini "alt sınıf" mensubu hissetmeleri (Tablo 8), bu sektör çalışanlarının durumunu analiz etmede kolaylık sağlayacaktır. Bu noktada Köseoğlu'nun (1987), Tarım Bakanlığında reorganizasyon sonucunda özel veteriner hekimliğinde yaşanması olası sorunlar konusundaki çekincelerinin sahada hayat bulduğu ve bu durumun Türk veteriner hekimlerini sektörel bazda yol ayrımına getirdiği ileri sürülebilir. Sözü edilen konunun çözümü için, özellikle kombina ve mezbaha çalışanlarının yaşadığı sıkıntılarının çözümlenmesi amacıyla 11 Kasım 2001 tarihinde çıkarılan tebliğin* gereklerinin derhal yerine getirilmesi ve uygulamada karşılaşılması muhtemel sorunların ivedilikle giderilmesi gerekmektedir.

Sencer (1974), sosyal sınıfların belirlenmesinde meslekleri, zenginlik, yönetim, ırk ve ekonomi gibi ölçütlerden sadece biri olarak saymasına karşın; Kemmerioğlu'na (1996) göre toplumsal sınıfların belirlenmesinde çoğunlukla meslekler başlıca gösterge veya ölçüt olarak kullanılmaktadır. Bu noktadan bakıldığında, mesleki konum, önemli bir sınıf göstergesi olarak bireyde sağladığı doyum ile paralellik gösterecektir. Nitekim Tablo 9'dan elde edilen bulgularda da görüleceği gibi, kendisini alt sınıfa mensup hissedilen veteriner hekimlerin yüzde 81,8'i mes-

* 11 Kasım 2001 tarih ve 24580 sayılı Resmî Gazete, "Serbest Veteriner Hekimlerin Yetkilendirilmesi Hakkında Tebliğ". Tebliğ no: 2001/32.

leklerinden tatmin olmadıklarını belirtmişlerdir. Burada daha dikkat çeken nokta, kendilerini üst sınıfa mensup hisseden veteriner hekimlerin yüzde 73,3'ünün de mesleklerinden tatmin olmadıklarını ifade etmeleridir.

Meslekler kişinin bedensel yapısı, duygu ve düşünceleri, değerleri ve davranış biçimleri üzerinde etkili olan bir faktör olmanın yanında; eğitim düzeyini olduğu kadar, gelir düzeyini de yansıtmaya gibi nedenlerle, kişilerin ve onlara bağlı olanların toplumsal sınıflarının belirlenmesinde çoğunlukla en önemli ve yeterli ölçüt olarak kullanılırlar (Kemerlioğlu, 1996). Araştırmada ölçülmeye çalışılan sınıf bilinci ve veteriner hekimliği açısından Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşleri arasındaki ilişkiye göre örnekleme grubunun dağılımı Tablo 10'da görülebileceği gibi yüzde 80'lerin üzerinde sınıf farkı gözetmeksizin "kötü" ve "oldukça kötü" kriterini seçen veteriner hekimlerden oluşmaktadır. Hem Tablo 9 hem de Tablo 10'dan elde edilen bulgular ışığında, araştırma grubuna dahil olan veteriner hekimlerin, kendilerini farklı sınıflara mensup hissettiklerini belirtmelerine rağmen, farklı değer kalıplarından çok, ortak bir bilinç durumunu yansıttıkları söylenebilir.

Sonuç olarak, parlak bir geçmişi ve günümüz dünyasının gelişmiş toplumlarında üst düzey bir saygınlığı olan veteriner hekimliği mesleğinin, örnekleme temsil gücüne dayanarak Türkiye'deki genel profili açısından değerlendirildiğinde sağlıklı bir görünüm içerisinde olmadığı; veteriner hekimlerin iş doyumunu konusunda ileri derecede doyumsuzluk yaşadıkları; bütün bunlara paralel olarak sınıf mensubiyeti konusunda sosyolojik anlamda statü kaybı yaşadıkları ileri sürülebilir. Ülke hayvancılığının ve veteriner hekimliği mesleğinin geleceğini ciddi anlamda tehdit eden bu durumun, mesleğin etkin ve/veya yetkili organlarınca, ivedilikle gündeme alınarak çözümler üretilmesinin kaçınılmaz hale geldiği söylenebilir.

Teşekkür

Araştırmaya katkılarından dolayı Dr. Burhan Çetinkaya, Dr. Tanzer Bozkurt, Hasan Uzun ve Dilek Ulu'ya teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Aktaş, A. R. (1991). Uzmanlaşma Yazılı Kurallar ve Yerinden Yönetim, İş Doyumuna Etkisi, Verimlilik Dergisi, 2, 75-82.
- Balcı, A. (1983). İş Doyumu ve Eğitim Yönetimine Uygulanması. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16, 1, 574-581.
- Başaran, İ. E. (1982). "Örgütsel Davranış". Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 108, Ankara.

Bingöl, D. (1990). "Personel Yönetimi Beşeri İlişkiler". Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 676, Erzurum.

Die (2002). GSMH'den Kişi Başına Düşen Milli Gelir.

Erişim: <http://www.die.gov.tr/>

Erişim Tarihi: 11.Kasım.2002.

Dinçer, F. (1964). Türkiye'de Kurulan Veteriner Derneklerle Bugüne Kadar Olan Gelişmeleri. Türk Veteriner Hekimleri Dergisi, 34, 11-12, 487-502.

Dinçer, F. (1976). Türkiye'de Veterinerlik ve Tarım Alanında İlk Süreli Yayın "Vasita-i Servet" Üzerinde Bir İnceleme. Fırat Üniversitesi Elazığ Veteriner Fakültesi Dergisi, 3, 1, 66-83.

Erk, Nihal (1959). Veteriner Hekimliğinin İlk Dernekleri, Dergileri ve Milletlerarası Kongreleri. Türk Veteriner Hekimleri Dergisi, 158-159, 483-487.

Erk, Nihal. (1966). "Veteriner Tarihi". Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Ertekin, Y. (1987). Halkla İlişkiler ve Meslekleşme Olgusu. Ankara Üniversitesi BYYO Sempozyumu, Ankara.

Giddens, A. (1999). "İleri Toplumların Sınıf Yapısı-Marksist Yaklaşımın Eleştirisi, Çev.: Ömer Baldık". Birey Yayıncılık, İstanbul.

Kasapoğlu, Aytül (1992). "Tıp Eğitimi. Uygulamalı Sosyolojik Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Kemerlioğlu, E. (1996). "Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik". Saray Medikal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti., İzmir.

Köseoğlu, O. (1987). Ülkemizde Serbest Veteriner Hekimlik Sorunları ve Öneriler. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 57, 2-3-4, 7-12.

Marshall, G. (1999). "Sosyoloji Sözlüğü, Çev.: Osman Akınhoy, Derya Kömürçü". Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Sencer, M. (1974). "Sosyal Sınıflar. Kriterler ve Göstergeler". Gözlem Yayınları, İstanbul.

Smithcors, J. F. (1958). "Evolution of the Veterinary Art". Baillière, Tindall and Cox, London.

Türk-İş, 2002. Ekim 2002 Gıda Harcaması.

Erişim: <http://www.turkis.org.tr/ekim2002gida.doc>

Erişim Tarihi: 11.Kasım.2002.

Weber, M. (1995). "Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı, Çev.: Özer Ozankaya". İmge Kitabevi Yayınları: 136, Ankara.

Weber, M. (1996). "Sosyoloji Yazıları, Çev.: Taha Parla". İletişim Yayınları 344, Politika Dizisi 10, İstanbul.

Yerlikaya, H. (2000). Elazığ ve Malatya Bölgesindeki Serbest Veteriner Hekimlerin Sorunları. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 71, 3-4, 7-11.